

Саєнко Д.М.

Одеська державна академія будівництва та архітектури
(вул. Дідріхсона, 4, Одеса, 65029, Україна; e-mail: densayenko@gmail.com;
orcid.org/0000-0002-8120-3381)

ПРОЕКТУВАННЯ ТА БУДІВНИЦТВО ДИТЯЧИХ ДОШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ, США ТА ЧОРНОГОРІЇ

У статті розглядаються закордонний досвід проектування та будівництва дитячих дошкільних закладів, зокрема в Великобританії, США та в Чорногорії. Актуальність теми дослідження пов'язана з реформою освіти, яка зараз активно проводиться на теренах України, а також з проблемою нестачі дитячих садків в умовах щільної міської забудови в сформованих районах міських поселень, особливо при висотному будівництві житлових будівель. Ціль дослідження полягає у виявленні найкращих рис в архітектурно-планувальній організації дитячих дошкільних закладів в різних провідних країнах світу. До провідних методів дослідження відноситься аналіз інформаційних літературних та електронних матеріалів з вітчизняних та закордонних джерел. До результатів дослідження відноситься наступні спостереження: дитячі дошкільні заклади закордоном будуються за індивідуальними проектами, які цілком враховують регіональні та місцеві особливості містобудівної ділянки; дошкільні заклади, як правило, проектуються з гнучкою архітектурно-планувальною організацією, що допомагає швидко реагувати на демографічні, соціальні, економічні, навчально-виховні та інші аспекти, які є динамічними та змінними під впливом часу; розповсюдженими є компактні прибудовано-вбудовані типи дитячих дошкільних закладів, які блокуються з житловими та громадськими комплексами.

Ключові слова: дитячий дошкільний заклад, дитячий садок, архітектурно-планувальна організація закладу освіти, прибудовано-вбудований тип.

Вступ. Активна фаза розбудови містобудівної мережі дитячих дошкільних закладів та формування їх типологічних видів закордоном розпочалися на початку 20-х років ХХ століття (одночасно з початком цих процесів на території України в складі СРСР). Необхідність масового розповсюдження дитячих дошкільних закладів в цивілізованих країнах світу була викликана різноманітними обставинами: тяжкими наслідками Першої світової війни, низкою революцій в державах Європи, економічною і політичною кризами, потребою у робочій силі тощо, які в сукупності призвели до гострої необхідності в забезпеченні ДДЗ в короткі терміни та з малими витратами на будівництво. Отже на окресленій основі відбулося започаткування світового досвіду проектування ДДЗ з різноманітними регіональними архітектурно-планувальними принципами і методами організації і формування архітектурного середовища дошкільної освіти в країнах Європи, Азії, Америки та ін. [1–7]. Найпершу установу (школу для малюків), схожу за принципом організації з сучасним дитячим садком,

було організовано в 1802 р. в м. Нью-Ланарк (Шотландія) Робертом Оуеном. Назва «дитячий садок» була запропонована німецьким педагогом Фрідріхом Вільгельмом Августом Фрьобелем для дошкільної установи в м. Бад-Бланкенбург (Німеччина), побудованої в 1837 році. Сьогодні ситуація з дитячими дошкільними закладами в світі істотно відрізняється. Слід зазначити, що в розвинених країнах проблема доступності дитсадків не завжди врегульована [8–13].

Матеріали і методи досліджень. Дослідження проведено на основі системного підходу, який включає етап накопичення наукової інформації, пов'язаний з бібліографічним пошуком інформаційних джерел, вивченням законодавчих і нормативних документів, аналізу фахової та спеціалізованої літератури. До провідних методів дослідження відноситься аналіз інформаційних літературних та електронних матеріалів з вітчизняних та закордонних джерел.

Результати дослідження. В Британії сьогодні існує дефіцит дошкільних установ, яких не вистачає для всіх дітей в країні. В

муніципальних закладах готові приймати дітей до року життя, проте за це необхідно додатково платити. Держава частково покриває витрати на дитячий садок за допомогою ваучерів. Батьки можуть віддавати дитину в садок як на повний день, так і на 2-3 години. В дошкільній освіті Британії працює принцип «гроші ходять за дитиною». В Англії не існує жорстких вимог до будівлі дошкільного закладу: вона може займати частину житлового будинку, школи або являти собою самостійну будівлю. Розміри прилеглої вуличної території також різняться. В середині приміщення найчастіше організовується відповідно до «відкритого планування»: суміжні кімнати розділяються перегородками і діти вільно переміщуються по всьому дошкільному закладу [14].

Характерними особливостями дитячих садків у Британії виступають організація харчування та денного сну. Більша частина садочків не має власної кухні – їжу для дитини приносять батьки або замовляють її доставку з закладів громадського харчування. В англійських дитячих садах не практикується денний сон, відповідно, немає спалень, ліжок, немає спеціально виділеного часу для сну. В деяких садках дитячий відпочинок взагалі не мається на увазі, а увесь простір являє собою ігрову зону, розділену на кілька секторів. Іноді всередині ігрового простору відводиться незначне місце, де втомлені діти можуть на час прилягти – діти відпочивають при включеному світлі, на підлозі, а для зручності їм видаються тонкі матраци.

До ілюстрації прикладів дитячих дошкільних закладів Великобританії можна віднести запроєктований MUMA Architects і побудований в 2018 р. дитячий садок в м. Кембрідж (Великобританія), який розрахований на перебування 100 дітей [15]. Іншим прикладом британського дошкільного закладу може слугувати розроблений в 2016 р. архітекторами Lipton Plant Architects дитячий центр Bath House в м. Лондоні [16]. Влаштування дошкільного закладу відбулося в процесі реновації частини лондонського заводу, яка служила громадськими банями в 1930–1980-х рр. Задум архітекторів перед-

бачав акцент на центральну дерев'яну структуру, яка з'єднує перший поверх відкритого плану з піднятою платформою для тихої гри, читання та сну.

Особливістю системи освіти США виступає те, що кожен штат держави має власні стандарти освіти. Навчальні заклади також працюють за власними програмами, однак дошкільну освіту повністю інтегровано в систему шкільної освіти [17]. Американці віддають своїх дітей як до державних, так і в приватні навчальні заклади. В Сполучених Штатах Америки, як і в більшості країн Європи, в архітектурно-будівельній практиці немає чіткого розподілу визначень «окремо розташованих» або «вбудовано-прибудованих» дитячих дошкільних закладів, в нормативних документах з цього приводу немає обмежень, існують тільки рекомендації щодо технічних умов, норм будівництва і експлуатації.

Архітектурно-містобудівна мережа ДДЗ в США включена в групу спеціалізованих дитячих закладів та тематичних центрів, які класифікуються за наступними тематиками: пригодницькі; культурні; експериментальні (емпіричне вивчення властивостей матеріалів: глини, води, піску, гравію тощо); пізнавальні (музей Світового океану для дітей та ін.); мультимедійні; навчальні (вивчення правил дорожнього руху, поведінки на вулиці); спортивні (відкриті, закриті ігрові майданчики зі спеціалізованим обладнанням). В громадських центрах організовані майданчики для дитячих ігор (сюжетно-рольової спрямованості, будівництва, настільних ігор, творчості тощо). Таким чином, архітектурно-планувальна організація будівлі ДДЗ отримує ознаки гнучкості, яка сприяє проведенню різноманітних форм занять навчально-виховного процесу незалежно від динаміки кількості та складу дитячих колективів, розміщення меблів, навчального обладнання. Окрім цього, «нульовий» клас початкової школи називають у США Kindergarten, що в буквальному перекладі означає «дитячий садок». Прикладом дитячих дошкільних закладів в США може слугувати запроєктована архітектурною фірмою BIG початкова школа-садок WeGrow, побудована в 2018 р. у

м. Нью-Йорк. Дошкільний навчальний центр, який призначений для дітей у віці від трьох до дев'яти років, повністю побудований як ігровий простір відповідно до підходу системи Монтесорі до навчання, яка спрямована на виховання дітей через гру та взаємодію з навколишнім середовищем. Освітня система Монтесорі також зазвичай не відрізняє дітей за віком. Архітектурне рішення дошкільного закладу виявилось у формуванні відкритого плану навчальної зони з розташуванням меблів для різних типів занять, починаючи від гри, читання, йоги, танців, легкої атлетики та бойових мистецтв. Метою архітекторів BIG стало створення грайливого і прозорого, але водночас домашнього і структурованого середовища WeGrow, яке буде виховувати дитини через інтроспекцію, дослідження та відкриття [18].

Заслугове уваги дитячий садок Kindergarten Bijelo Polje, побудований архітектором Rifat Alihodžić в 2013 р. в м. Бієло-Поле (Чорногорія). Особливість об'ємно-просторового рішення будівлі полягає у підкресленій діагоналі нахилу покрівлі, яка прорізує прямокутний об'єм. Таке рішення пов'язано з наміром візуального врівноваження масштабу будівлі дитячого садка, який складається з підвального, першого та другого поверхів, з оточуючою забудовою, зокрема з вже існуючою п'ятиповерховою житловою будівлею. Розташування «пташиних будинків» на ділянці стіни біля даху викликало ефект спрямування поглядів спостерігачів вгору, що позитивно підкреслює динамічне рішення головного фасаду. Функціональна схема дитячого садочку досить проста, з житловими просторами по периметру навколо загальної їдальні та ігрової кімнати. Ігрова кімната на першому поверсі має власний вихід до двору, що досягається використанням розсувних вікондверей. Кімнати адміністрації навмисно запроектовані сумісними з ігровими кімнатами для дітей та відокремлюються скляними перегородками [19].

Обговорення результатів. Отже, підводячи підсумок, можна стверджувати, що в кожній країні є свій власний підхід до формування архітектури закладів дитячої дошкільної освіти, заснований перш за все на

культурних та регіональних особливостях, відчуттях необхідності та доцільності, прогресивності системи освіти в цілому [20–25]. Характерним для іноземних дитячих дошкільних закладів є використання зон рекреаційно-комунікаційного каркасу в навчально-виховних цілях [26–31]. Даний проектний підхід базується на включенні місць відпочинку та рекреацій в зону навчальних і розвиваючих ігор. З цією метою відбувається розподіл функціональних вузлів та окремих архітектурно-планувальних складових елементів дитячих дошкільних закладів, які в тій чи іншій мірі володіють навчальним потенціалом: побудова сходових маршів з можливістю розміщення додаткових місць для сидіння (у вигляді укрупнених сходинок) розташованих в зонах відпочинку, проведення літературних гуртків, тематичних зустрічей, читання оповідань і казок для невеликої групи дітей; розміщення санвузлів і рукомийників в вхідній зоні (в холі) сприяє розвитку навичок особистої гігієни, звички до чистоти та порядку вихованців; використання стін, перегородок та підвісних елементів в ігрових цілях (для стрибання, лазіння, побудови лабіринтів та ін.) в значній мірі розширює діапазон створення ігрового потенціалу архітектурного простору дитячого дошкільного закладу. До результатів проведеного дослідження аналізу закордонного досвіду проектування та будівництва дитячих дошкільних закладів Великобританії, Сполучених Штатів Америки та Чорногорії також відноситься наступні спостереження: дитячі дошкільні заклади закордоном у більшості будуються за індивідуальними проектами, які цілком враховують регіональні та місцеві особливості містобудівної ділянки, міський контекст, традиції тощо; сучасні дошкільні заклади, як правило, проектуються з гнучкою архітектурно-планувальною організацією та здатністю трансформувати внутрішній простір, що допомагає швидко реагувати на демографічні, соціальні, економічні, навчально-виховні та інші аспекти, які є динамічними та змінними під впливом часу; розповсюдженими є компактні прибудовано-вбудовані типи дитячих дошкільних закладів, які блокуються з житловими та громадськими комплексами [32–36].

Останній висновок має особливе значення для України, оскільки саме напрямок формування прибудовано-вбудованих дитячих дошкільних закладів, який активно розвивався в першій половині минулого сторіччя, нажаль, поступово був повністю витіснений практикою типового індустріального будівництва окремо розташованих дитячих садків. Сьогодні, коли активно зростають висотні житлові комплекси і традиційний метод розрахунку (територіальний) поступово не в силах надати потрібні показники щодо кількості і місткості дитячих дошкільних закладів, найкращим виходом стає впровадження запроєктованих за європейськими взірцями компактних вбудовано-прибудованих закладів дитячої дошкільної освіти, які здатні цілком задовольнити потреби в дошкільному обслуговуванні населення нових мешканців житлового утворення. Проектуючи ці заклади як поліфункціональні, гнучкі та трансформовані осередки дитячої дошкільної освіти, ми отримуємо сучасне освітнє середовище, яке здатне адаптуватися під мінливі вимоги та потреби суспільства.

Висновки. Розпочатий у статті аналіз закордонного досвіду проектування і будівництва дитячих дошкільних закладів розкрив значний потенціал для подальшого розгляду зазначеної тематики. Винайдені якісні відмінності у архітектурному проектуванні навчально-виховних закладів для дошкільнят в провідних країнах світу свідчать про необхідність корегування вітчизняного підходу до формування архітектурного дошкільного середовища. Необхідно активно впроваджувати прибудовано-вбудовані типи дитячих дошкільних закладів в проекти висотних житлових комплексів, які здебільшого будуються останні десятиріччя, формуючі ущільнене міське урбанізоване середовище.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ковальський Л. М. Проблеми розвитку архітектури навчально-виховних будівель: дис. ... д-ра арх.: 18.00.02 / КНУБА. Київ, 1996. - 339 с.
2. Ернст Т. К. Принципи формування архітектурного середовища дитячих освітньо-виховних закладів: автореф. дис. ... канд. арх.: 18.00.02 / НАОМА. Київ, 2007. 21 с.
3. Ковальська Г. Л. Архітектурне проектування навчальних закладів: навч. посіб. / Київ. нац. ун-т буд. і арх. Київ: КНУБА, 2010. 148 с.
4. Ковальський Л. М., Лях В. М., Дмитренко А. Ю., Ковальська Г. Л. Типологія громадських будинків і споруд: навч. посіб. / Київ. нац. ун-т буд. і арх. Київ: Основа, 2012. - 272 с.
5. Ковальська Г. Л. Навчальні заклади у формуванні забудови малих міст. *Досвід та перспективи розвитку міст України*. 2008. № 15. - С. 167-173.
6. Ковальська Г. Л. Реорганізація мережі навчальних закладів у кварталах історичної забудови. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування*. 2015. № 41. С. 95-98.
7. Ковальська Г. Л. Комплексне формування закладів освіти в центральних і приміських зонах. *Досвід та перспективи розвитку міст України*. 2010. № 18. - С. 158-167.
8. Ковальська Г. Л. Особливості проектування та будівництва вбудовано-прибудованих дошкільних навчальних закладів. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування*. 2015. № 40. - С. 378-383.
9. Ковальська Г. Л. Сучасні тенденції розвитку мережі дитячих дошкільних та загальноосвітніх закладів. *Досвід та перспективи розвитку міст України*. 2012. № 23. - С. 167-172.
10. Змеул С. Г. Новые типы зданий детских дошкольных учреждений: автореф. дис. ... д-ра арх.: 18.00.02 / Моск. архит. ин-т. Москва, 1988. - 24 с.
11. Чехова Л. Н. Формирование сети и типов зданий детских дошкольных учреждений в сельской местности (на примере Московской области): дис. ... канд. арх.: 18.00.02 / Моск. архит. ин-т. Москва, 1993. - 204 с.
12. Кадуріна А. О. Архітектурно-художні аспекти формування дитячих дошкільних закладів (на прикладі Одеси): автореф. дис. ... канд. арх.: 18.00.01 / Нац. акад. образотв. мистецтва і архітектури. Київ, 2005. - 20 с.
13. Юрчишин О. М. Об'єкти дитячого дошкільного та позашкільного виховання надмалої місткості в житловому середовищі: автореф. дис. ... канд. арх.: 18.00.02 / Національний університет «Львівська політехніка». Львів, 2009. - 24 с.

14. Система образования в Великобритании. [Электронный ресурс]. - Режим доступа: https://ru.wikipedia.org/wiki/Система_образования_Великобритании. (дата звернення: 11.11.2018).
15. Дитячий садок, Кембрідж, Великобританія. [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <https://www.dezeen.com/2018/04/25/muma-architects-community-centre-kindergarten-nursery-cambridge-uk/#/> (дата звернення: 11.11.2018).
16. Дитячий центр Bath House, Лондон, Великобританія. [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <https://www.dezeen.com/2016/04/04/lipton-plant-architects-bath-house-nursery-indoor-treehouse-hackney-london/> (дата звернення: 11.11.2018).
17. Система образования США. [Электронный ресурс]. - Режим доступа: https://ru.wikipedia.org/wiki/Система_образования_США. (дата звернення: 11.11.2018).
18. Початкова школа-садок WeGrow, Нью-Йорк, США. [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <https://www.archdaily.com/901974/bjarke-ingels-designs-micro-wegrow-school-in-new-york> (дата звернення: 11.11.2018).
19. Дитячий садок Kindergarten Bijelo Polje, Біло-Поле, Чорногорія. [Электронный ресурс]. - Режим доступа: http://architectuul.com/architecture/view_image/kindergarten-bijelo-polje/12428 (дата звернення: 11.11.2018).
20. Криворучко Ю., Криворучко О., Петришин Г. Культурно-освітньо-мистецькі кластери у містобудівній тканині та середовищі міста. *Досвід та перспективи розвитку міст України*. 2013. № 24. - С. 33-46.
21. Становлення навчальних закладів нового типу: методичні рекомендації. Київ: НДПУ, 1992. - 26 с.
22. Грицай М. О. Благоустрій ділянки дитячих ясел-садка. Київ: Будівельник, 1972. - 231 с.
23. Блохина Н. Б., Вихрова Л. Т., Давыдова Г. М. Детские дошкольные учреждения. Москва: Стройиздат, 1971. - 190 с.
24. Юрчишин О. М., Гнесь І. П., Лучко Л. І. Проектування дитячих дошкільних закладів: навч. посіб. / Нац. унів. «Львівська політехніка». Львів: Нац. унів. «Львівська політехніка», 2011. - 152 с.
25. Посацький Б. С. Основи урбаністики: навч. посібник у 2 ч. / Нац. унів. «Львівська політехніка». Львів: Нац. унів. «Львівська політехніка», 2001. - 244 с.
26. Лінда С. М. Архітектурне проектування громадських будівель і споруд: навч. посіб. / Нац. унів. «Львівська політехніка». Львів: Нац. унів. «Львівська політехніка», 2010. - 608 с.
27. Ковальський Л. Н. Архитектура учебно-воспитательных зданий. Киев: Будивельник, 1988. - 162 с.
28. Змеул С. Г. Новые типы объединенных зданий общеобразовательных школ и детских дошкольных учреждений. Архитектура учебно-воспитательных зданий в жилой застройке: сбор. матер. всесоюз. конф. Москва: ЦНИИЭП учебных зданий. 1975. - С. 181-187.
29. Рекомендації щодо формування мережі навчально-виховних закладів, номенклатурі типів будинків, проектування нових і реконструкції існуючих будівель ясел-садків та загальноосвітніх шкіл для міського будівництва. Київ: КиївЗНДІЕП, 2002. - 64 с.
30. Філатова Л. О., Губов Б. М., Воробйов І. Г. Передумови та напрямки пристосування будівель дошкільних закладів для нових функцій. *Перспективні напрямки проектування житлових та громадських будинків*. 1998. - № 5.- С. 21-30.
31. Воробйов І. Г. Основні підходи до реконструкції та пристосування будівель дитячих дошкільних закладів під початкові школи. *Перспективні напрямки проектування житлових та громадських будинків*. 1998. - № 3. - С. 31-39.
32. Банникова Л. П. Роль дошкольных образовательных учреждений в формировании здоровья детского населения: автореф. дис. ... д-ра мед. наук: 14.00.07 / Оренбург. гос. мед. акад. Оренбург, 2007. - 47 с.
33. Кузнецова А. А. Архитектурная типология дошкольных образовательных учреждений общеразвивающей направленности (на примере города Самары): дис. ... канд. арх.: 05.23.21 / Нижегород. гос. архитектур.-строит. ун-т. Нижний Новгород, 2014. - 197 с.
34. Ламехова Н. В. Архитектурная среда для дошкольного образования: дис. ... канд. арх.: 05.23.20 / Ур. гос. архитектур.-худож. акад. Екатеринбург, 2011. - 175 с.
35. Мироненко В.П., Нарожняя Е. Н. Эрго-дизайнерские принципы формирования архитектурной среды дошкольного центра развития ребенка (для детей с нарушением опорно-двигательного аппарата). *Научный вестник будівництва*. 2017. - Т. 88. - №2. - С. 53-58.
36. Нестеренко В.В. Фактори що впливають на формування рівня комфортності життєдіяльності студентів з інвалідністю в університетах. *Науковий вісник будівництва*. 2018. - Т. 92. - №2. - С. 86-90.

Saienko D. N. DESIGN AND CONSTRUCTION OF CHILDREN PRESCHOOL ESTABLISHMENTS OF THE GREAT BRITAIN, USA AND MONTENEGRO. The article discusses the international experience of designing and building preschool institutions, in particular in the UK, USA and Montenegro. The relevance of the research topic is related to education reform, which is now being actively carried out in Ukraine, as well as the problem of lack of kindergartens in conditions of dense urban development in the existing areas of urban formations, especially with high-rise residential buildings. The purpose of the study is to identify the best features in the architectural and planning organization of kindergartens in various leading countries of the world. The main research methods include the analysis of informational literature and electronic materials from domestic and foreign sources.

The results of the study include the following observations: kindergarten institutions abroad are built on individual projects that fully take into account regional and local features of the urban development area of the building; Preschool institutions are usually designed with a flexible architectural and planning organization that helps to quickly respond to demographic, social, economic, educational and other aspects that are dynamic and changeable under the influence of time; The most common are compact attached-built types of preschool institutions, which are blocked with residential and public complexes.

Key words: preschool institution, kindergarten, architectural and planning organization of an educational institution, attached-built type.

Саенко Д. Н. ПРОЕКТИРОВАНИЕ И СТРОИТЕЛЬСТВО ДЕТСКИХ ДОШКОЛЬНЫХ УЧРЕЖДЕНИЙ ВЕЛИКОБРИТАНИИ, США И ЧЕРНОГОРИИ. В статье рассматривается зарубежный опыт проектирования и

строительства детских дошкольных учреждений, в частности в Великобритании, США и в Черногории. Актуальность темы исследования связана с реформой образования, которая сейчас активно проводится в Украине, а также с проблемой нехватки детских садов в условиях плотной городской застройки в сложившихся районах городских образований, особенно при высотном строительстве жилых зданий. Цель исследования заключается в выявлении лучших черт в архитектурно-планировочной организации детских дошкольных учреждений в различных ведущих странах мира. К основным методам исследования относится анализ информационных литературных и электронных материалов из отечественных и зарубежных источников.

К результатам исследования относятся следующие наблюдения: детские дошкольные учреждения за рубежом строятся по индивидуальным проектам, которые полностью учитывают региональные и местные особенности градостроительного участка застройки; дошкольные учреждения, как правило, проектируются с гибкой архитектурно-планировочной организацией, что помогает быстро реагировать на демографические, социальные, экономические, учебно-воспитательные и другие аспекты, которые являются динамическими и сменными под влиянием времени; распространенными являются компактные пристроено-встроенные типы детских дошкольных учреждений, которые блокируются с жилыми и общественными комплексами в уплотненной урбанизированной среде современных мегаполисов.

Ключевые слова: детское дошкольное учреждение, детский сад, архитектурно-планировочная организация учебного заведения, пристроено-встроенный тип.